

Jalmari Kara

JÄÄKÄRIN MUISTELMIA

Jalmari Kara

JÄÄKÄRIN MUISTELMIA

SAGA
EGMONT

Jalmari Kara

Jääkäarin muistelmia

SAGA Egmont

Jääkärin muistelmia

Cover image: Shutterstock

Teos on julkaistu historiallisena dokumenttina, jonka kieli kuvastaa
julkaisuaikansa näkemystä.

Copyright © 2020 SAGA Egmont

All rights reserved

ISBN: 9788726709636

1. e-book edition, 2020

Format: EPUB 2.0

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced,
stored in a retrieval system, or transmitted, in any form or by any
means without the prior written permission of the publisher, nor, be
otherwise circulated in any form of binding or cover other than in
which it is published and without a similar condition being imposed on
the subsequent purchaser.

SAGA Egmont www.saga-books.com – a part of Egmont,
www.egmont.com

Esipuhe.

Missä määrin jääkärit ovat ottaneet osaa taisteluun, joka nyt vihdoin on antanut maallemme kauan kaivatun vapauden, siitä on jokaisella niin kouraantuntuvia tekoja todisteena, että selitys olisi rajoittamista. Nythän kansa juhlii näitä poikiaan. Se kantaa heitä käsillään, se osoittaa heille sitä kiitollisuutta, jota vapautettu tuntee vapauttajaansa kohtaan. Mutta tänä kiihkeänä ja melskeisenä aikana tullaan kenties harvemmin ajatelleeksi, kuinka syvälle jääkärien vaikutus on ulottunut ja kuinka kaukaa se on raivannut tietä kaikelle sille, mitä tuleman piti. Sillä juuri he ovat antaneet alkusysäyksen niille virtauksille, joiden tuloksena nykyinen vapaus on. Se itsenäisyyden ja irtipääsemisen kaipuu, joka koko pitkällisen orjuutemme ajan oli kytenyt mielissä, se omilla jaloillaan seisomisen halu, joka jo varhain oli vienyt Anjalan miehet perikatoon, oli vuosien vierieessä vähitellen hiljentynyt ja talttunut. Se oli painunut syvälle sydämiin, joissa sen kulku kuului kuin talvisen virran kohina paksun jääkuoren alta. Ja tämän jään ovat jääkärit särkeneet, tämän lujan kuoren ovat he saaneet murtumaan. Lähtiessään "salaiselle matkalleen" he tällä ennenkuulumattomalla teolla, tällä "syvällä iskullaan" antoivat kansalaisilleen uutta rohkeutta ja uskoa. Moni, jonka tuttavien jäljet tuisku vastikään oli umpeen nietostanut, ikäänkuin heräsi: Mitä olivat nämä nuoret, mitä he ajattelivat, kuinka he uskalsivat? Elihän totta tosiaan isäin henki vielä, olihan sitä muuallakin kuin liioittelevissa kirjoitelmissa! Sydän ikäänkuin laajeni ja se,

mikä oli ollut syvimmälle kätkettynä, alkoi kuohua. Oli miehiä, jotka rohkenivat, miksei silloin jokainen? Jokaisella oli nyt tilaisuus tehdä jotakin... Ja ryskyen vapautui virta jääkahleistaan. Se alkoi kasvaa, tulvia. Se kävi niin väkeväksi, että nekin suomalaiset, jotka olivat olleet venäläisessä sotaväessä, huomasivat huudahtaa:

"vihdoinkin on se hetki koittanut, jota me olemme vuosia valmistelleet." Se syöksyi uomastaan, levisi yli lakeuksien, mursi kaikki esteet ja vapautti maan. —

Ne vaiheet, jotka ovat olleet jääkärien osana vieraalla maalla, ovat jääneet hämärään, ja syyllä onkin sanottu jääkärien edustavan Suomen nuoren armeijan romanttisinta osaa. Yhä vieläkin heistä tiedetään verrattain vähän. Heidän seikkailunsa ovat yhä eräänlaisen salaperäisen hunnun verhoamia. Tätä huntua yrittää tämä kirja omalla vaatimattomalla tavallaan kohottaa.

[Esipuhetta kirjoittaessaan ei tekijä vielä tiennyt mitään V.E. Tuompon ansiokkaasta teoksesta "Suomen jääkärit".]

Viime syksynä jouduin pitemmän aikaa oleskelemaan yksissä erään jääkärin kanssa, joka jo kauemmin oli komennettuna liikkunut Suomessa. Tämä hiljainen, vaitelias ylioppilas-nuorukainen, joka omista väitteistään huolimatta oli sekä Saksassa että kotimaassaan osoittautunut perin kunnolliseksi ja velvollisuutensa tuntevaksi mieheksi, oli sairauden takia jo viikkoja ollut pakoitettu pysymään alallaan, ja aluksi luulin, että se alakuloisuus ja hillitty katkeruus, joka hänelle oli niin ominaista, oli taudin aiheuttamaa. Pian kehittyi välillemme ystävyys, jolleka vieraan maan yhteiset vaiheet tarjosivat luonnollisen perustan ja hän kertoi minulle ainutlaatuisesta kohtalostaan: hänen kaukaisten unelmiensa tyttö oli hänet pettänyt kaikkein raskaimmalla tavalla. Sitä ennen olin jo kuullut erään toisenkin jääkärin osasta: hänen kihlattu

morsiamensa oli vanhempiensa painostuksesta pyytänyt eroa, sillä nämä vanhemmat eivät voineet uskoa tyttärensä tulevaisuutta sellaisen miehen käsiin, jonka täytyi köyhänä pakolaisena pahantekijän tavoin kuljeskella ympäri. Suomen naisista oli muutenkin kerrottu niin paljon, että arvelin näiden kohtalokkaiden tapausten kenties tarjoavan aiheen kaunokirjalliseen esitykseen. Kun siitä puhuin ystävälleni, antoi hän minulle kirjan, jonka tiheästi täytetyille sivuille hän oli nyt jälestäpäin piirrellyt vaiheensa, sekä sitäpaitsi muisti vihkosen, joka oli mainitun tytön kirjoittama, ja pari omituista kirjettä. Nämä muistiinpanot olivat henkilökohtaista laatua, sisältäen omituisia, surumielisyyteen helposti taipuvia haaveiluja, mutta todistivat samalla huumoria huomaavaa silmää — seikka, joka tämäntapaisille luonteille on niin ominainen. Ulkonaisia tapahtumia ne koskettelivat niin pintapuolisesti, että ainoastaan mukana-ollut saattoi kaikki käsittää, sensijaan — ja tarvinneeko siitä huomauttaakaan — oli niissä työllä sangen keskeinen sija. Hän muisteli yhä tuota naista, huolimatta kaikesta, ja voin kyllä ymmärtää, missä määrin tytön päiväkirjan intohimoiset sivut, jotka minulle, vieraalle, kuvastavat vain heikkoutta, olivat häntä liikuttaneet.

Mutta ne vapaammat virtaukset, jotka maassamme alkoivat päästä valloilleen, saivat minut muuttamaan suunnitelmaani. Kyösti Vilkuna oli teoksellaan Shpalernajasta osoittanut, kuinka pitkälle jo saattoi mennä, ja tulin ajatelleeksi, että kirja, joka tarkemmin kuvailisi jääkärien vaiheita, herättäisi totuudenmukaisuudellaan paljon suurempaa mielenkiintoa kuin romantisoitu esitys. Olin sanoakseni askel askeleelta kulkenut ystäväni rinnalla Saksassa, joten minun oli helppoa hänen tekemäänsä runkoon liittää omia vaikutelmiani ja kokemuksia. Kustantajan kanssa syntyi sopimus, kirjan piti ilmestyä

keväällä ja minä ryhdyin sitä kirjoittamaan. Muutin paljon, syntyi monta uutta kertomusta, eikä teos nykyisessä muodossaan tarkalleen seuraa ystäväni muovailemaa pohjaa lukuunottamatta kuvauksia Annasta. Mutta minun täytyi turvautua yksinomaan muistiini, sillä olin tullut Suomeen olosuhteissa, joiden vallitessa ei käynyt ajattelemiseenkaan minkäänlaisten muistiinpanojen mukaanottoa; kuitenkin en tahallisesti ole missään poikennut totuudesta. Suurin osa on kirjoitettu jo ennen vapaustaistelua, monesti majatalojen pöydillä, hermojen ollessa rasittuneina ja mielen tasapainoa vailla, loppu on syntynyt sodan vaikutusten vielä vereksinä ollessa.

Ajat ovat taas muuttuneet ja ystäväni — niinkuin olin pelännytkin — ei enää ole näkemässä kirjoitelmiensa muunnosta. Epäilen, että teos nykyisessäkin kokoonpanossaan on vanhentunut; nythän olisi tilaisuus saada tarkkoja tilastotietoja, sitäpaitsi on kapina kokemusperäisesti selvittänyt yleisölle monia kirjan kuvailemia seikkoja. Vielä tarpeettomampi olisi se alkuperäisimmässä, romaanintapaisessa muodossaan, monet Suomen naiset ovat ehtineet, osittain kiinalaista kiertotietä käyttäen, ryssistä saksalaisiin, ja vapaustaistelu on puolestaan osoittanut, kuinka paljon meillä sentään on toisenlaisiakin naisia. —

Täytyy tunnustaakseni, että epäröiden lähetän kirjan julkisuuteen. Se ei suinkaan pyydä olla se tarkoin tyylitelty ja harkittu teos, jonka hartaasti soisin näistä asioista vielä syntyvän. Jos se kuitenkin voisi jollakin lailla lähentää jääkäreitä kansaansa, jos se voisi tehdä nämä yhä vielä salaperäiset sotilaat ikäänkuin tutummiksi niillekin, jotka eivät ole tilaisuudessa kuulemaan kaikkea heidän omasta suustaan, olisi pääasiallisin toivoni täyttynyt.

Kesäkuulla 1918.

Tekijä.

I.

Nietostuneet jäljet

1.

Tilinteko.

Monesti olin jo palannut yliopistosta lomalle alakuloisin mielin ja omatunto rauhattomana, mutta en vielä koskaan niin masentuneena ja itseeni tyytymättömänä kuin joulukuun puolivälissä v. 1915. Huolimatta niistä lujista päätöksistä, joita syksyllä olin itsekseni tehnyt, täytyi minun tunnustaa, että neljännen lukuvuoteni ensimmäinen lukukausi oli kulunut aivan yhtä turhaan kuin kaikki edellisetkin. Oli kyllä totta, ettei valitsemani ala minua kiinnittänyt, mutta en myöskään kyennyt sitä vaihtamaan; yhä enemmän ja enemmän ja omituisella katkeruudella aloin tulla vakuutetuksi siitä, ettei elämällä minua varten ollut tarjota mitään erikoista tehtävää. Seitsemän lukukautta olin viettänyt yhtämittäisessä hapuilussa, saamatta valmiiksi muuta, kuin erinäisiä alustavia töitä. — Isäni oli jo vuosia sitten kuollut, ja vaikka äitini asema olikin jotakuinkin turvattu, olisi hän ja etenkin kahdeksanvuotias pikku-siskoni tarvinnut apuani, mutta minä olin toimettomuudessa tuhlannut oman osani, vieläpä joutunut velkoihin.

Tämän lisäksi oli nyt tullut Anna, tullut suhde, jonka olin niin keveästi ja leikitellen alottanut, mutta joka kuitenkin kasvoi ja suureni ja ahdisti kuin raskas paino rintaani. Ei ole mitään tuskallisempaa, kuin omistaa toisen täysi luottamus silloin kuin tuntee, ettei sitä ansaitse. Tämä seikka selvisi minulle entistä paremmin maalle tultuani, missä äitini ja siskoni ympäröivät minut rajattomalla hellyydellä.

Vähän joulun jälkeen sain kirjeen, joka oli leimattu Tukholmassa, mutta jonka siitä huolimatta tiesin tulevan etempää, aina Saksasta saakka. Se kuului seuraavasti:

H. V.

Parhaat terveiseni. Täällä sitä nyt oleillaan alituudessa touhussa ja hyörinässä. Enpä olisi uskonut silloin kuin yhdessä mittailimme Helsingin katuja, että elämä niin yhtäkkiä voi tällaiseksi muuttua. Työtä on paljon, eikä se ole niin helppoakaan, mutta iloisin mielin ja toivo sydämessä sitä tekee. Ihmettelen vain, missä sinä viivyt. Sinun minä luulin olevan kaikkein ensimmäisiä jälkiäni seuraamaan.

Tervehdä äitiäsi, ja kerro vanhemmilleni, että poika voi hyvin. Jos satut Helmin seuraan, niin sano hänellekin terveiseni. Olen kyllä itsekin kirjoittanut, mutta ehkei ole mennyt perille, koska ei vastausta kuulu. Voi väkevästi!

Antti.

Kirje oli päivätty lokakuun 26 p. ja sen alareunaan oli merkitty osoite Tukholmaan. Vai niin. Antti, joka oli jo lähtenyt viime helmikuussa, siis melkein vuosi sitten, muisti minua ja odotti sinne. Nähtävästi hän oli tarkoittanut kirjeensä läpäisemään ankariakin tarkastuksia, koska sen sisältö oli näin suppea ja jokapäiväistä laatua.

Tämä lyhyt viesti entiseltä hyvältä toverilta siirsi ajatusteni polttopisteeseen Saksaan menneet suomalaiset. Tietysti minäkin olin heistä kuullut, paljonkin, mutta minä olin suhtautunut heidän puuhiinsa verrattain innottomasti ja seurannut niitä jotakuinkin syrjästä. Helsingin kuumeisessa elämässä, missä tuhansia uutisia vilisi korvissa, olikin helppoa pysyä kylmänä ja antaa asioiden mennä menoaan. Toista oli täällä maalla, yksinäisyydessä ja

hiljaisuudessa. Väkisinkin, yhä uudestaan ja uudestaan johduin heitä ajattelemaan, ja myöntää täytyy, että mitä enemmän sitä tein, sitä rauhattommaksi tulin ja sitä voimakkaampana kohosi itse-syytösten tulva. Mitä miehiä sitten oikeastaan olivat nämä rohkeat nuoret?

Olin kuullut muutamien vanhoillisten, jotka riippuivat kynsin hampain lain kirjaimessa — varsinkin silloin kuin tämä laki tuki heidän omia etujaan — leimaavan nämä nuoret melkein pä suorastaan maankavaltajiksi. Saksalaisten agenttien viekoituksista ja suurista rahasummista olivat he muka myöneet kunniansa, alentuneet vieraan vallan käytyreiksi, tuottaen maalleen häpeää ja pilaten kansalaistensa rehellisen maineen. Olivathan he tehneet hallitsijalle uskollisuuden valan, joskaan eivät henkilökohtaisesti, niin ainakin edustajiensa kautta; mikä oikeutti heidät sen rikkomaan, ja rikkomaan kansan nimessä, joka ei ollenkaan ollut antanut heille valtuuksiaan? Näin voitiin sanoa, huolimatta siitä, että tsaari yhä räikeämmällä ja räikeämmällä tavalla osoitti, missä arvossa hän puolestaan piti lupauksiaan! Luojan kiitos, ettei nykyinen oikeustajunta enää hyväksy yksipuolisia sitoumuksia; niiden aika on ollut ja mennyt. Tällä käsityskannalla olevia henkilöitä ei ollut monta, paljoa useammin kuuli Saksaan menijöitä mainittavan huimapäiksi, seikkailijoiksi, jotka olivat kotimaassa viettäneet huonoa elämää, ja nyt, kaikkensa menetettyään, lähtivät onnenonkijoina Saksaan keinotellakseen itselleen upseerin univormun ja nimelleen sankarihohteen — puhumattakaan rahoista. Tätä mielipidettä oli omiaan tukemaan se seikka, että moni poika oli ennen lähtöään elänyt kuohuvia nuoruuden päiviä ja senvuoksi kenties osoittanut jonkinlaista leväperäisyyttä opinnoissaan tai muissa tehtävissään. En tahdo heitä puolustaa, mutta en myöskään malta olla viittaamatta siihen voivotteluun ja

siunailuun, minkä miltei jokaisen suurmiehen nuoruus on kahvipöytäin rouvissa ja tädeissä kaikkina aikoina synnyttänyt — silti ollenkaan haluamatta tehdä nuorukaisistamme suurmiehiä. Sitäpaitsi, kysymyksenalainen teko, lähtö, edellytti uljuutta ja rohkeutta, ja tunnettuahan on, että juuri mainitunlaatuissa "hurjimuksissa" tätä ainesta kaikkein runsaimmin tavataan. Juuri tuollaisissa elämänhaluisissa pojissa sykkii monasti suuri ja jalo sydän. Myönnettäköön kernaasti, että heissä oli seikkailunhalua, mutta eikö se ollut oikeutettua silloin, kuin sen pohjana oli ylevin sana, jaloin aate, minkä ihmiskunta tuntee: isänmaa?

Eikä lähimainkaan kaikkia voitu seikkailijoiksi edes olettaa. Omasta tuttavapiiristäni tiesin lähteneeksi monta vakavamielistä nuorukaista, joilla oli mitä valoisin tulevaisuus edessään ja kunnioitettava työ takanaan. He olivat niitä, joita olin tottunut pitämään miesten miehinä, lujia, jyrkkäpäisiä, suoria poikia, urheilun ja säännöllisen työn karaisemia, terveitä sielultaan ja ruumiiltaan. He olivat niitä, jotka ennemmin taittuivat kuin taipuivat ja joiden poskipäille isien alistuvaisuus nosti kuumat veret. Tällaisilla miehillä täytyi olla vankat perusteet, selvät syyt lähtöönsä, sillä varmaa oli, etteivät he kevytmielisesti olleet luopuneet koko entisestä elämästään. Miten olivat he siis ajatelleet, mitä matkansa tulokseksi toivoneet? Nämä kysymykset alkoivat nyt lakkaamatta kyteä mielessäni. En erikoisesti ollut selvillä politiikasta, mutta kaikkeen kuulemaani nojaten päättelin seuraavasti.

1:o. Kieltämättä Saksa haluaa Itämeren herruutta. Kieltämättä se silloin myöskin toivoo, että Venäjän Europan-puoleinen raja siirtyisi niin kauas itään kuin mahdollista. Jos siis Suomesta tulisi itsenäinen valtakunta, rajamaa, väli-valtio, joka ehkäisisi Venäjän laajentumispyrkimyksiä Atlantia kohti, olisi se Saksan

intressien kanssa sopusoinnussa. Mutta samalla on se suomalaisten salaisin ja rohkein toive, — joten siis tämän maan edut liittyvät Saksan etuihin. — Mutta eikö silloin ole turhaa lähteä, sillä jos saksalaiset voittavat, niin ajavat he tahtonsa läpi ilman meidän apuamme? Ei. Sillä ensinnäkin, jos Suomi lähettää tähän vieraaseen valtakuntaan vapaaehtoisen joukon, joka taistelee silloin kuin Suomesta on kysymys, kiinnittää tämä ennenkuulumaton teko sekä Saksan, että koko maailman huomion aivan erikoisella tavalla asiaamme. Toiseksi voi Saksa rauhanneuvotteluissa todistaa, ettei se suinkaan menettele omavaltaisesti, vaan päinvastoin toteuttaa Suomen kansan syvimät toiveet, jotka ovat olleet niin valtavat, että tämä sorretti maa on ennemmin antanut poikainsa veren vuotaa, kuin kauemmin alistunut entiseen asemaansa. Sitäpaitsi emme silloin ota vapauttamme lahjana kenenkään kädestä, vaan olemme itsekin sille jotakin uhranneet.

2:o. Niin kauan kuin historia tietää kertoa, on ryssä ollut suomalaisen verivihollinen. Toista sataa vuotta sitten joutui tämä maa väkivaltaisesti Venäjän yhteyteen, ja toista sataa vuotta on se nyt kärsinyt idän barbaarien sortoa ja painostusta, kärsinyt sitä kumarin niskoin. Onhan se ruikuttanut. Se on lähetellyt papereita ja adresseja, milloin tsaarityrannille, milloin suurvalloille, joilta se on saanut imelää sääliä osakseen. Mutta silläväläin on se nöyrästi antanut pois aseensa, katsellut hiljaisena ja alistuvana kuinka sen parhaita miehiä on raastettu Siperiaan nääntymään, taikka teljetty vankilan komeroihin; se on jakanut leipänsä ryssän sotilaille, jotka rehennellen levittävät maahan myrkkyään ja turmelustaan; sen vanhat ja viisaat ovat tukkineet suun jokaiselta taistelun-yllyttäjältä ja laulaneet tuutulauluja, joiden unettaviin säveliin ollaan nukkumaisillaan ja ainiaaksi. Ei, nyt on aika herätä! Nyt on yhdestoista hetki, kenties viimeinen

tilaisuus, mikä koskaan enää tarjoutuu. Nyt on nuoren, pystypäisen joukon noustava, näytettävä koko maailmalle, että tämän kansan itsenäisyyden kaipuu ja vapauden jano on suuri ja uhrauksiin valmis, että osataan antaa sydänveri silloin kuin sanat eivät kuulu ja että ennen kaadumme kuin kauemmin alistumme sortoon. Siis Saksaan! Kotimaassa on kaikki mahdotonta, täällä tukahduttavat santarmikätyrit jokaisen yrityksen alkuunsa.

3:o. Sotaa käydessään saattaa Saksa yrittää katkaista Venäjän yhteyden liittolaismaiden kanssa. Siinä tapauksessa voivat he vallata Suomen, päästäkseen käsiksi tärkeään Muurmanin rataan. Suomessa tulisi silloin hallitsemaan saksalainen sotaväki. Kuinka onnellista, jos sitä edustaisivat omat miehet, jotka Saksassa saadun kouluutuksen perusteella olisivat siihen kykeneviä, mutta toiselta puolen kuitenkin olisivat Suomen maan, Suomen kansan poikia, jotka ymmärtäisivät kotoisia oloja.

4:o. Useasti on kulkenut huhuja, että ryssällä olisi aikomus nostaa Suomesta sotaväkeä. Jos siis meitä menee suuri joukko vihollisen puolelle, niin eivät venäläiset uskalla aikeitaan toteuttaa. He epäilevät meitä vakoojiksi, käytyreiksi ja kiihoittajiksi, joita ei ole hyvä päästää ilmankin kuohuksissa olevan venäläisen sotaväen keskuuteen. He antavat meidän olla rauhassa; ja yksistään jo tämänkin seikan vuoksi kannattaa lähteä.

Tällaisia kiihkeitä ja äkillisiä mielijohteita mainittu kirje minussa synnytti. Sitäpaitsi tiesin, että viisaat ja kokeneet valtiomiehetkin, vaikka näitä tosin oli kovin vähän, olivat antaneet kannatuksensa nuorukaisten yritykselle. Mutta toiselta puolen heräsi myöskin epäilyä. Eiköhän kaikki lopultakin ollut vain nuorten intoilua, jolla ei mitään saavutettu, mutta voitiin paljon menettää? Entäs jos Saksa häviäisi sodassa? Lukuunottamatta vapaaehtoisten omaa kohtaloa, tuottaisivat he silloin isänmaalleen koston, joka

varmaankin tulisi olemaan kauhea. Nyt jo heidän vanhempiaan ja sukulaisiaan ahdisteltiin, kuletettiin vankiloihin... Monta kyyneltä oli jo vierähtänyt heidän tähtensä.

Tulin levottomaksi. Vietin monta päivää lakkaamatta pohtien näitä kysymyksiä, kävelen rauhattomana edestakaisin huoneessani ja vahvasti tupakoiden. Yhä hiljaisemmaksi kävi epäilyksen ääni rinnassani, ehkäpä siksi, etten tahtonut epäillä, että tiesin tämän ainaisen varovaisuuden ja vitkastelun johtaneen koko Suomen kansan jo melkein perikatoon. Mutta en kuitenkaan tahtonut saada lujaa päätöstä tehdyksi. Jouluku ei joululta tuntunut, ja myönnän monesti koettaneeni jättää silleen koko asian, mutta sitäköön en voinut. Johtui mieleeni, että millä oikeudella minä vietin tyhjäntoimittajan päiviä, kun näin suuret asiat olivat kyseessä. Enkö juuri minä ollut suorastaan velvollinen lähtemään? Kummallista, ajattelin äitiäni, hänen ikävänsä, vaikka en hänelle juuri muuta ollut tuottanutkaan kuin ikävyymiä; ja sitten Annaa. Mikä turva minä olin Annalle?

Aivan vähäpätöinen seikka ratkaisi kaiken, tuollainen mitätön tapaus, joka usein aiheuttaa valtavia käännteitä elämämme kulussa ja jossa senvuoksi monet näkevät Jumalan sormen, toiset kohtalon tai sallimuksen, toiset sattuman. Kävelin ylskamarissani sankan tupakansauhun ympäröimänä taaskin lähtöäni pohtien. Silloin tuli pikku-sisko ovesta.

— Mitä ihmettä sinä iso-veikko aina ajattelet? Sinä kävelet lattialla ja poltat tupakkaa ihan niinkuin kauppiasetä, ennenkuin hän lähtee matkalle.

Jäin tuijottamaan pikku-siskon suuriin sini-silmiin. Kului hetki, tyttö seiso i totisena ja liikkumattomana. Ja silloin syntyi päätökseni. Tempasin lapsosen syliini, nostin hänet korkealle, suutelin pyöreätä poskea ja sanoin.

- Iso-veikkokin lähtee matkalle.
- Hui, pane maahan iso-veikko! Äiti käski kahville.

Vielä samana päivänä pakkasin tärkeimmät tavarat matkalaukkuun ja seuraavana aamuna ajoin asemalle. En saattanut selittää äidille lähtöni todellista tarkoitusta, mutta olin päättänyt myöhemmin kirjoittaa. Hyvästellessäni en vain voinut katsoa-häntä avoimesti silmiin, ehkei kätenikään ollut ihan vakava; minusta tuntui, että hän aavisteli, että sanaton kysymys levisi hänen kasvoilleen.

Helsinkiin päästyäni riensin tietysti kiireimmän kaupalla "tietomiehen" luokse, saadakseni matkaohjeita. Vanhat kulkureitit olivat tukossa. Oli tapahtunut paljastuksia, vangitsemisia, eikä Kemin kautta enää päässyt. Vakuutettiin kuitenkin, että tavallinen mies kyllä tiensä löytäisi, ja minut neuvottiin Kajaaniin ylioppilas R:n luo, jonka piti antaa lähempiä ohjeita. Tavaraa oli otettava mahdollisimman vähän mukaan, vain pari alusvaate-kertaa ja sukkia, eikä rahaakaan sanottu erikoisemmin tarvittavan, sillä matkakulut korvattiin "järjestön" puolelta ja perille päästyä alkoi saada palkkaa. — Muista asioista ei tarkempaa selvyyttä tullut. Kun esimerkiksi huomautin, että kenties olin liian heikko ja ruumiillisiin ponnistuksiin tottumaton menestyäkseni aivan tavallisena sotilaana, vastattiin siihen, että alustava, kuuden tai kahdeksan viikon nahkapoikakurssi oli kyllä välttämätön, mutta senjälkeen "saksalaiset kyllä tietävät, mitä he miehestä tekevät." Ja niin olin matkalle evästetty.

Oli vielä jäljellä Anna, ainoa henkilö muuten, jolle suoraan ilmoitin, minne lähdin. Hyvästijättö oli vaikea ja vaikeata on siitä kertoa, ehkä tarpeetontakin. Taisi tulla puhuttua liian kauniita ja liian pehmeitä sanoja. Vuoti kyyneliä. Kenties kumpikin liioittelimme. Omituisesti pisti rintaani se seikka, ettei hän tuntunut minua täysin

ymmärtävän. Jos hän todellakin oli se jalo tyttö, jona olin häntä pitänyt, niin miksei hän minua rohkaissut, siunannut, vaan sensijaan syytteli. Muistin vanhaa kansan viisautta: "poissa silmistä, poissa sydäimestä." — Kun painoin hänen huoneensa oven kiinni, jäi hän sohvalle istumaan, kokoonkyyristyneenä ja katkerasti itkien.

Mutta kun vähän ehdin rauhoittua, tuli minun hyvä ja keveä olla ja pitkästä aikaa olin tyytyväinen itseeni. Tosin ei unta tullut silmiini, mutta yksinäisyys viihdytti. Ajattelin tähänastista elämääni, ja ehkä jonkunverran katkerana, mutta varmasti enemmän vapautuneena lausuilin itsekseni:

Niin, virkki Sven, min täällä teen, se mäntyyn kaikki vie. Ehk' eest' ei maan ja kuninkaan niin konsti kuolla lie.

2.

Matka.

Kun junanlähtöön oli enää muutama tunti, tapasin kadulla, käydessäni kaupungilla asioillani, hyvän ystäväni ylioppilas L:n, jonka kanssa meillä jo ennemmin oli ollut puhetta Saksaan lähdöstä. Kysyessäni, miten hänen aikeensa edistyi, vastasi hän olevansa juuri menossa ottamaan asioista tarkempaa selvää. Kun sanoin matkustavani siinä ja siinä junassa, venähti hänen naamansa pitkäksi, ja kotvan aikaa mietittyään, ilmoitti hän tulevansa mukaan. Siekailematon nuorimies! Samana iltana olimme jo Mikkelissä. Almanakka osotti silloin 25.1.1916.

Mitään ulkomaanpasseja ei meillä tietenkään ollut, olipahan vain lupatodistukset, jotka oikeuttivat oleskelemaan Suomen kaupungeissa ja maaseudulla "työn ansiota varten." Senvuoksi ei ollut ihme, jos mielikuvitus, joka yleensäkin on perin karkäs tämänlaatuisilla retkillä, loihti esiin kaikenkaltaisia vaaroja ja vastuksia. Jokaista vähänkin epäilyttävän näköistä henkilöä me luulimme santarmi-urkkijaksi, ja pidimme tarkasti silmällä kaikkia junassa-olijoita. Tästä vakoilustamme oli seurauksena se, että keksimme pari nuorukaista, polyteekkaria muuten, joiden varustuksistaan päättäen arvelimme pyrkivän samaan päämaaliin kuin mekin — seikka, joka myöhemmin osottausikin oikeaksi.

Kajaanissa kohtasi meitä ensimmäinen vastoinkäyminen: ylioppilas R. ei ollutkaan kotona, hän oli matkustanut Helsinkiin. Puhelimessa selitti kuitenkin hänen isänsä olevansa perillä poikansa hommista ja teki sen niin

huomiotaherättävällä tavalla, että menimme vihdoinkin hänen puheilleen, ilmaisten suoraan asiamme. Hän neuvoikin meille miehen, toimittaja N:n, joka antoi meille matka-ohjeita, mutta kovin selviä ne eivät olleet, eivätkä voineetkaan olla. Meidän piti lähteä ensin Puolangalle, jossa oli varma mies neuvonantajana, sieltä Pudasjärvelle, Ranualle, Rovaniemeen, sitten yhä pohjoisempaan Kittilän tietä, ja vihdoinkin suoraan länttä kohti, metsätaipaleen poikki Pellon kirkonkylään. Matkaa kertyi siis noin 500 km, eikä sitä vielä kukaan ollut kulkenut. Tosin oli joku päivä sitten lähetetty pari miestä tietä viitoittamaan, "tekemään" varmoja henkilöitä sinne tänne, joiden puoleen saattaisi kääntyä, ja mahdollisesti järjestämään jonkinlaisen pysyvän porokyydin. Sitäpaitsi oli ennen meitä jo lähtenyt taipaleelle neljä nuorukaista, juuri nuo äskenmainitut polyteekkarit, sekä päivää aikaisemmin Jussi V. ja ylioppilas R—r [Samaisista nuorukaisista on Kyösti Vilkuna kertonut kirjassaan "Kahdeksan kuukautta Shpalernajassa." Tekijän huom.], hekin aivan oman onnensa nojaan.

Kun olimme ostaneet villapaidat, paulakengät ja selkäreput, sekä kartan, jota ei tahtonut mitenkään saada, istuimme rekeen, ja niin alkoi varsinainen matka. Puolangalle asti sujui se helposti kievarikyydillä, mutta Pudasjärvelle kulki vain koukeroinen, umpeennietostunut metsätie ja meitä kehoitettiin taivaltaamaan se hiihtäen. Ostimme siis sivakat, tosin kyllä haikein mielin luopuen rahoistamme, joita meillä yhteensäkään ei ollut kuin viitisensataa markkaa, ja aloimme lykkiä lylyä. Matka oli kuitenkin pitkä, ja vaikka varhaisimmassa nuoruudessani olinkin ollut urheilija, oli epäsäännöllinen elämä syönyt voimani ja varsinkin kestävyuteni siinä määrin, että jo Asikanmäessä, parin peninkulman päässä sijaitsevassa talossa, piti lepäillä monta tuntia. Kovasti me valitimme vaivojamme ja ihmettelimme, miksi meidät oli pantu

rämpimään näitä korpia, vaikka hyvin olisimme voineet ajaa junalla Rovaniemeen asti, vapaat miehet... Emme silloin vielä aavistaneet, mitä oli tuleva, emmekä tienneet mitään niistä poloisista, jotka saivat hiihtää yli Merenkurkun Holmön saarelle, viipyen meren tuulisella ja eksyttävällä aavalla vuorokausimääriä; heistä jäi toisia matkalle, paleltumaan ulapan pakkaseen, toisia tuli mielipuoliksi ja jokainen pääsi perille enemmän kuolleen kuin elävänä, nälän ja väsymyksen tunnottomaksi tekemänä...

Päästyämme vihdoinkin Pudasjärven komeaan ja varakkaalta näyttävään kirkonkylään ja lepäilyämme kylliksemme oivassa majatalossa, lähdimme jälleen hevoskyydillä eteenpäin. Nyt, kun oli jo vähän nähnyt vaivaa, tuntuikin paljoa mukavammalta istua reessä, lämpimien nahkojen peitossa, sukset vierellä. Hämärissä metsissä, missä kuului vain tikan yksitoikkoinen koputus, tai oksalta putoavan lumimöykyn hupsahdus, kiiti reki majatalosta majataloon, revontulten loimutessa taivaalla. Pohjoisen, valtavan talven hiljaisuudessa raukeni mieli uneksivaksi; tuskin muisti mistä tuli, mihin aikoi, unohtui vain karun luonnon sinertävään kauneuteen ja hyiseen henkäilyyn...

Muutamassa majatalossa vähää ennen Ranuaa saavutimme edeltäjämme. Kaikki neljä olivat jo aikaisemmin tavanneet toisensa, jossakin Pudasjärven seutuvilla. Oli jo ilta, nuorukaiset olivat makuulla. Kyytipojalta olimme matkan varrella kyselleet heistä ja tiesimme siis vallan hyvin, keitä nukkujat olivat. Astuimme ääneti sisään ja laskimme tavaramme nurkkaan. Ei kuulunut hiiskahdustakaan. Pöydällä näkyi illallisen jätteitä, pari miestä makasi sängyssä, arvattavasti olivat toiset kaksi viereisessä huoneessa. Hämärässäkin saattoi eroittaa sen nuorukaisen pään, joka oli asettunut laitimmaiseksi leveään vuoteeseen, kasvot olivat tumman

parransängen ympäröimät ja niissä oli miltei ulkomaalainen leima; takimmainen oli kääriytynyt huppuun ja tietenkin vaani jostakin salarakosesta. Sillä etteivät he nukkuneet, sen huomasi heti. Ilmeisesti he olivat meidän suhteemme levottomia.

Yhtäkkiä sanoin matalalla ja karkealla äänellä.

— No nyt ovat pojat sitten kiikissä. Turhaa yrittääkään vastarintaa.

Ei kuulunut ääntäkään. Tummapartaisen miehen suuret silmät tuijottivat tuskallisina ja terävinä. Vihdoin alkoi outo hiljaisuus minua jollakin lailla kammottaa. Purskahdin nauruun ja selitin, että olemme samalla retkellä kuin hekin ja seuranneet heidän jälkiään. Syntyipä silloin melua ja liikettä. Peitteen alta ilmaantui kaksi revolveria pitelevää kättä, viereisen huoneen ovi avautui ja sieltä tulla tupsahti kaksi miestä aivan paitasillaan, niinikään tuliluikut kädessä. Meille vakuutettiin, että olin nauranut aivan yhdennellätoista hetkellä, sillä jos vielä olisin leikkiäni jatkanut, olisi piankin alkanut paukkua. Tapahtui esittely. Molemmat polyteekkarit olimme jo junassa nähneet, samoin hekin meidät, tummapartaisen miehen, ylioppilas R:n kasvoihin olin ehtinyt tutustua katsellessani vuoteelle, mutta nyt vääntyi nahkasten alta mies pieni ja tanakka, pyöreäkasvoinen, kirkassilmäinen ja ihmeen rauhoittavasti hymyilevä: Jussi V. Tämä viimeksimainittu oli jo ollut Saksassa, mutta lähetetty sieltä kotimaahan asioille; nyt hän teki paluuta. Hän oli siis sangen vaarallinen otus, joten poikien levottomuus ei ollut syyttä suotta syntynyt; sitäpaitsi oli myöskin ylioppilas R. määrätty vangittavaksi ja peräänkuulutettu.

Selvää oli, että me katselimme Saksan-poikaa suurella kunnioituksella ja utelimme häneltä tietoja minkä kerkesimme. Mutta eipä tämä nuorimies, joka muuten oli erittäin vilkas ja reipas, kovinkaan halunnut hellittää

kielensä kantimia. Hän näytti meille kyllä saksalaista paraatimarssia, teki ruostuneilla luodikoilla kivääritemppuja, mutta vastaili kysymyksiimme yksikantaan: "Mitäpä minä tässä nyt kaikkia niin juurtajaksain selittelemään. Malttakaahan nyt, kyllä saatte nähdä. Eihän koko meiningillä ole minkäänlaista uutuuden viehätystä, jos se on teille jo edeltäkäsin tuttua." — Myöhemmin me kovasti ihmettelimme hänen ankaraa ruokahaluaan, mutta kun yritimme pistellä, hymyili hän leveää, rauhoittavaa hymyään ja suu täynnä muonaa mutisi: hmmm! Kumma mies! Varmaankin luonteelleen väkivaltaa tehden, pysyi hän vaiteliaana ja enimmäkseen vain kuunteli meidän juttujamme. Ja kun hän suunsa avasi, sai olla varma, että milloin ei sieltä pyörähtänyt vitsi, niin kuuluivat sanat: "Pojat, eiköhän sitä väliin taas haukattaisi." Ja sitten ei muuta kuin hmmm. — Luulin häntä sympaattiseksi suursyömäriksi, mutta nyt tiedän, mitä hän jo silloin tiesi, ja ymmärrän sen siunaavan hellyyden, millä hän käsitteli karun pohjolan ohrakakkuja.

Matkaa jatkettiin yhdessä. Yleensä näyttivät ihmiset aavistelevan, mitä miehiä me olimme; niinpä eräänkin talon isäntä sanoa jurahutti suoraan: "Taidatte olla niitä Saksaan pyrkijöitä." Toiset meitä pelkäsivät ja epäröivät antaessaan ruokaa, toiset kohtelivat meitä ilmeisellä myötätunnolla. Tietysti me heille syötimme jos jonkinkaltaisia valheita, metsäyhtiöistä, koskentarkastuksista j.n.e. — Niin päästiin vihdoinkin Rovaniemen lähetyville. Viimeistä taivalta tehdessä olin minä toverini kanssa joutunut erään väkäleukaisen maitomuijan rekeen, joka pelkäsi käänteissä ja pienenkin heilahduksen sattuessa huusi Herraa Jeesusta. Reki oli tavallinen puulaatikko, ja kun muija kietoi ainoan ryijyn ympärilleen, saimme me kapealla laudalla istuen ja kesäpalttoissa (hiihdon varalta ei paksuja vaatteita voinut ottaa mukaan) värjöttää ankarassa pakkasessa; toiset